

Úkol do 30.3. 17:30:

- Přestože nemůžeme trénovat naživo umění naplněného dialogu, můžeme alespoň trénovat umění monologu. Vaším úkolem je napsat monolog o tom, jak jste vy sami ve svém životě „překonali draka“ – tj. zbavili se svých překážek na cestě životem, srovnali se s nimi. Myslete na naše škrtání textů a pamatujte na to, že monolog správně napsaný má každou svou větou říkat něco nového, podhalovat další část příběhu nebo nechat posluchače-diváka nahlédnout do duše mluvčího. Napište jen to, co je vám příjemné (délku neupravuji) a co jste schopni sdělit před diváky. Upozorňuji, že i v mnohých antických dramatech, když byl monolog příliš silný nastala pauza znázorněná několika tečkami nebo pomlčkou a příběh pokračoval až tam, kde to bylo pro mluvčího příjemné. I toto můžete využít.

DRAMA – přináším základní pojmy z oblasti dramatu, něco málo o původu slova, ale také dovysvětlení pětistupňového schéma dramatu. Níže potom informace o divadle a důležitém dialogu a monologu, který divadlo naplňuje a dělá jej zajímavým.

-vedle epiky a lyriky jeden ze tří základních druhů umělecké literatury

-od dórského slovesa „**draó**“=činit,konat,uskutečňovat, střecky „**dráma**“=čin,skutek,jednání

-drama má děj,uskutečňuje se formou dialogů mezi postavami,popř.monologů a jednáním postav

-osou děje je „**dramatický konflikt**“ -lat.“conflictus“=srážka,střetávání zájmů postav.V dramatu je k.

základním kompozičním prostředkem!Tím nejsilnějším k.je *k.rodinný*.Upozornil na to už

Aristoteles.Tedy střetnutí vzájemně si blízkých osob, přátel či příbuzných/viz.Hamlet,Romeo a

Julie,Král Oidipus,../.Dalším konfliktem je *k.společenský /Antigona/*.Člověk x jiný

jednotlivec=*k.interpersonální*, k.jednotlivce se sebou samým = *k.individuální*

-K nastolení,vyhrocení a řešení konfliktu slouží jednotlivé fáze dramatu.V klasickém dramatu je to pětistupňové schéma-viz.**Aristotelés:“Poetika“**

-poprvé vyslovil **požadavek tří jednot**,ale za závazný ho prohlásil až francouzský klasicismus-především v tragédii/tzv.vysoký žánr/:požadavek:děj musí mít **jednu ústřední zápletku**,musí se **odehrát za 24hodin!**,max.za 30hodin,děj se soustředil na **co nejmenší prostor**,např.do královského paláce,rozhodně nesměl překročit hradby města/zprávy zvenčí přinášeli poslové/.Např.Shakespeare nakládal s tímto požadavkem velmi volně!,nenechal se jím spoutat/. Pětistupňové schéma popsal až v 19.st.Gustav Freytag.

-**schéma pětistupňové: „expozice“**=úvodní část.Lat.“*expositio*“=výklad,rozbor. Seznámení diváka s výchozí situací,seznámení s hl.postavami,ukáže prostředí,naznačí možnost zápletky,konfliktu,udá základní ladění díla/komické,tragické/. Antika měla někdy místo expozice tzv.“**prolog**“=předchází celému ději,úvod, který je pronášen hercem,nebo skupinou herců.,je organickou součástí dějové výstavby. Později obsahuje autorovo oslovení publika,prosbu o pozornost, např.v některých hrách Shakespearových, nebo v lidových hrách. Jindy funguje jako samostatná část, nebo ji vnáší režisér-např.J.A.Pitínský v Její pastorkyni. Prolog souvisí s dalším dějem velmi volně.V současném dramatu expozice často úplně chybí,nebo je jí jen část a zbytek na konci hry...**Zápletk**a=vzrušující moment.Jde o událost nebo seskupení událostí, která zkomplikuje výchozí situaci a uvede do pohybu **děj**./noř.Hamlet se dozví,že jeho otec byl zavražděn,v Othellovi je probuzena žárlivost/

- „**kolize**“=srážka.Lat.“collisio“=náraz,srážka.Zauzlení děje,rozvíjení zápletky.Hrdina se setkává s jinou postavou,začíná klíčit možnost konfliktu.Poprvé si postavy kladou otázku:“Jak dál? Co dělat?”-to vše vyvolává pocit napětí a očekávání.

- „**krize**“=rozhodnutí,rozloučení.Jde o vrcholný okamžik konfliktu.Scéna,nebo řada scén,kdy se děj natolik vyhrocuje,že už není možnost vyhnout se rozhodující srážce mezi dvěma protichůdnými stranami.

- „**peripetie**“=náhlý obrat.Řecky „peripeteia“=náhlý obrat.Neočekávaná změna ve vývoji děje.Je natolik překvapivá,že ovlivní hrdinovo rozhodnutí,a tím i děj směrem,který se výrazně liší od počátečního vývoje.Je to předposlední fáze výstavby antické tragédie nebo klasického dramatu.Děj se po krizi nachýlíl k závěrečnému rozuzlení.Hrdina je postaven před neočekávanou, náhlou změnu,která uspíší konec a přivede děj ke katastrofě.Nebo se naopak zableskne naděje na možnost smírného konce.Závěrečná katastrofa tak vyzní ještě mocněji.

- „**katastrofa**“ .Řecky „katastrofé“=obrat,zvrat.Je to závěrečná část klasického dramatu,či antické tragédie.Jde o konečný obrat v ději směřující k tragickému vyřešení konfliktu.Příčinou katastrofy může být vývoj charakteru hl.postavy/Othello/,nebo zásah vyšší moci/osud, nebo tzv.deus ex machina,Oidipus/,nebo vývoj děje /Romeo a Julie/. Většinou už chybí širší scénické rozvedení děje, jedná se spíše o energickou akci hrdiny/Oidipus,Antigona/

- „**epilog**“=proslov.Závěrečná promluva k divákovi.Shrnuje hl.myšlenky,dále vysvětluje obsah,nebo smysl hry.Někdy se některá postava loučí s diváky jménem autora.Omlouvá nedostatky hry,žádá o přízeň obecenstva.Dříve byl velmi oblíben.Dnes už velmi zřídka.

-v moderním dramatu nejsou často dodrženy všechny tyto fáze hry.Děj často používá momenty tzv.“**retardace**“=zpomalení toku děje,odklad řešení.Autor takto zvyšuje napětí.Jsou k tomu využívány různé epizody,popisy,opakování,..

Další pojmy:

- „**dramatický konflikt**“ –základní podmínka vzniku dramatu.“Musí být o čem hrát“.Vztahy mezi lidmi mají často rozpor,který posléze vyhrotí ve srážku-konflikt.Může být „**antagonistický**“=nesmiřitelný.

Hlavní konflikt v Hamletovi je boj mezi Hamletem a jeho otčímem/Klaudiem/.**Vedlejší-epizodní konflikt** –např.vztah Hamleta a jeho matky,či Hamleta a Ofélie.

- „**katarze**“ .řecky „katharsis“=očistění. Řeční filozofové, hl.Aristoteles, tímto termínem vystihovali působení uměleckého díla na člověka. Jakési „nové poznání získané estetickou cestou“.Původně se tento termín vztahoval jen na dramatické umění,hl.tragédii.Ta měla očisťovat duševní hnutí „soucitem a bázní“ –to měl být hlavní úkol tragédie –člověk je očisťován od citů, afektů tím, že jsou v něm afekty vyvolávány,aby se neškodně vybily. Později se platnost katarze uplatnila i na komedii – ta také dokáže očistit diváka od škodlivých vášní a způsobit,aby odcházel z divadla povznesen. Předpokladem pro účinnou katarzi je ale schopnost vyvolat u diváka účast, ztotožnění se a souznění s hrdinou.

- „**rozuzlení**“-situace,v níž dojde k ukončení základního konfliktu a k vyřešení zápletky.Děj dojde buď k tragickému vyvrcholení-katastrofě,nebo ke „**smírnému konci**“

- „**deus ex machina**“=“bůh ze stroje“ –obrat děje v antických tragédiích způsobený zásahem boha /socha boha byla tehdy skutečně spuštěna na jeviště pomocí zvláštního stroje=machina/ve chvíli, kdy bylo potřeba odvrátit katastrofu. Později se termínu užívalo pro nemotivované, náhlé řešení konfliktu W+V termín využívali s parodujícím záměrem

-**členění divadelní hry**: „**jednání**“=akt=dějství-většinou se na začátku a na konci otevírá a zavírá opona.Jde o uzavřenou část děje.Hra mívá většinou 3-5 aktů. Hra o jednom jednání=jednoaktovka, neboli aktovka. Každé dějství má většinou jinou dekoraci.

„**scéna**“=uzavřená dějová část,výjev,obraz.Je užší než jednání,ale širší než „výstup“.

„**výstup**“=nejmenší dějová složka dramatu,omezená příchodem a odchodem některé z postav

-**základní divadelní žánry**:

„**tragédie**“=hra s vážným obsahem.Hrdina se dostává do nesmiřitelného konfliktu s mocnějšími silami/osudem,společenskými zákony,jeho vlastním nitrem,../.Zápasí,často podléhá a hyne. Vznikla v antickém Řecku. Řecké „tragóidiá“=zpěv kozlů

„**komedie**“=z řeckého „komódiá“=zpěv veselého průvodu.Komedie má vyvolat komický účinek.Ukazuje život z té směšné stránky.Zápletky mají šťastné rozuzlení,děj smírný konec.Vznikla v antickém Řecku z lidových frašek a provozovala se hl.v Athénách o dionýských slavnostech. Představitelé:Aristofanés /Řecko/,Plautus a Terentius/Řím/,Shakespeare, Molière,Gogol, Goldony.. Různé typy komedií: situační,konverzační,crazy=ztřeštěné

-další žánry:tragikomedie, frašky,středověké náboženské hry,..

-vedle her s přesně vypracovaným textem jsou hry založené na improvizaci,např.**commédia dell'arte**

-„**happy end**“=násliný dobrý konec přičítá se logice předchozího děje,typický pro triviální

/primitivní,hloupé,prvoplánové/divadlo –určeno širokému publiku

-**jazykové prostředky**: **veršované drama**, **prozaické**. V antice měl monopolní postavení verš.

Renesance a klasicismus užívá verše hl.v tragédiích. Někdy se mísí próza a verš-např.u Shakespeara tzv.“**blankvers**“.Současné drama je převážně v řeči nevázané.

-„**činohra**“ -označení se objevilo v 19.st.Snaží se zachytit běžný, všední život

-**jevištní realizace divadelní hry**:režisér/Petr Lébl, Vladimír Morávek, Jan Antonín Pitínský, Miroslav Macháček, Jan Kačer,../, výtvarník, herci, choreograf, techničtí pracovníci, autor scénické hudby /Martin Dohnal, Vladimír Franz/

DIALOG

-„**dialog**“=rozmluva dvou i více osob.**Dramatický dialog** je víc než pouhá rozmluva.Někam směřuje,slova jsou nabita významem, posouvají děj.**Dialog charakterizuje mluvčího!!** V podtextu sděluje i to, co je za slovy. Lze říct, že **dramatické umění=umění dialogu**.Musí být také věrohodný!

-„**monolog**“ -řecké „monos“=sám,“logos“=řeč=**samomluva**.Slouží k vyjádření vnitřního stavu hrdiny.Např.slavný Hamletův monolog „Být,či nebýt“.Hrdina uvažuje o sobě,o situacích,o dalších postavách,o smyslu života,o smyslu svého konání...

V moderní próze se uplatňuje tzv.“**vnitřní monolog**“=proud vědomí,asociační řazení myšlenek bez logického uspořádání – viz.Joyce,Proust,..

-„**replika**“=promluva postavy

-„**scénické poznámky**“ –většinou v závorce,nebo proloženým písmem.Vysvětlují místo,okolnosti děje,zevnějšek postavy,mimiku,zvuky za scénou,..Jsou jakýmsi vodítkem pro herce,režiséra

-ROZLIŠUJ: „**režisérský typ divadla**“ x „**autorský typ divadla**“ -např.D 34 E.F.Buriana x Osvobozené divadlo Voskovce, Wericha, Ježka

Původ slova DIVADLO = „D“ – slovo se u nás objevuje až v 15.st. Jev divadla je však mnohem starší!! Slovo není odvozeno od novočeského „dívati se“. Latinské slovo „**spectaculum**“ překládá staročeský slovník z dob Karla IV.jako „odiva“ /dodnes rčení „vystavit něco na odiv“/.Staročeské „dívati se“ znamenalo „podívat se, diviti se čemu“.

-**řecké „theatron“** označovalo původně místo pro diváky, hlediště.Postupně se ale vztahuje na celý jev divadla.Slovo se dostalo do všech evr.jazyků /it.“teatro“,angl.“theatre“,rusky „těatr“/ V češtině je

tomu jinak. Slovo „tyátr“, „tyjátr“ má hanlivé, expresivní označení. Např. „Nehrej mi tu tyátr“!=nehrej na mě habaďuru, nelži, nevymýšlej si..!

-latinské „**teatrum**“ se významově proměňovalo, hovořilo se např. o jevech historických, zeměpisných, přírodních..např. „Theatrum mundi“=Divadlo světa, „Theatrum divinum“=Divadlo boží, veškerý svět a příroda

-„D“ působí i na zrak –odtud německé **Schauspiele**, ang.**Show**

-lat. „**ludus**“ znamenalo středověkou divadelní hru

-další významový okruh slova „D“ je **HRA** – viz.něm.**Spiele**

-označení pro „D“ je spojováno s působením optických jevů. V češtině je spojováno navíc s čímsi, čemu je možno se „podívat“. Čeština tedy spojila toto slovo s oblastí „záračna“

-závěrečný aforismus: „**Dívající se na divadlo, jsme jím uváděni v údiv.**“ Divadlo je tedy, nebo by mělo být „**místem divů**“. **Mělo by být „lidským dílem hodným podivu.“**

-„**Divadlo je komunikace komunikací o komunikaci.**“ /Ivo Osolsobě/-zauvažujte o tomto skvělém citátu!

-**MIMESIS** –z řeckého „**mímésis**“=napodobení, umělecké zobrazování. Miméze je estetické napodobení skutečnosti. Pojem vychází z Platonovy estetiky.

Umění je projevem sklonu člověka zobrazovat svět různými prostředky. Umění zároveň zprostředkuje člověku poznání světa. 1/ „umělec sám sobě“ /něco vytvoří/ , 2/ „umělec něco vytvoří“ /poznávají vnímatelé/. Mimésis v divadle –„zobrazení vlastním tělem“ /Aristoteles: „Je nám vrozena i ta mimésis, která zobrazuje svět vlastním tělem/ - důkazem je sklon dítěte napodobovat svět, např. „hry na maminku, na tatínka, na doktora, na školu, na prodavačku,..

-**MIZANSCÉNA** /z franc. „la mise en scène“ –jde o starší výraz pro scénické výtvarné řešení, aranžmá. Rozumí se tím „kompoziční režijní ztvárnění dramatu v inscenaci“

DIVADLO A SKUTEČNOST

-„**D**“ **vytváří fikci a prezentuje ji jako skutečnost.** „D“ má schopnost fikce, mystifikace. Tato schopnost je mimo divadlo nenáležitá, ba nebezpečná!!

Shakespearovo londýnské divadlo má nápis „**GLOBE THEATRE**“=Divadlo Zeměkoule=Svět. Pod tím je nápis **TOTUS MUNDIS AGIT HISTRIONEM**=Celý svět hraje divadlo.

„**dohoda**“=**konvence**. Dohoda jeviště s hledištěm podmiňuje přeměnu skutečnosti v divadlo. Mezi nimi vede dělicí čára. Z obou stran lze tuto čáru porušovat, ale nelze ji zrušit natrvalo. Zrušil by se tím i sám jev, tedy divadlo.

-i my v životě hrajeme divadlo, dokonce je od nás často vyžadováno – viz. uniformy, rodinné slavnosti, svatby,../jak by na vás působil letecký kapitán v riflích? Doktor v montérkách, průvodčí v květinových šatíčkách,../